

SOMOGY MEGYEI RÉGÉSZETI KUTATÁSOK 1973/75. ÉVBEN

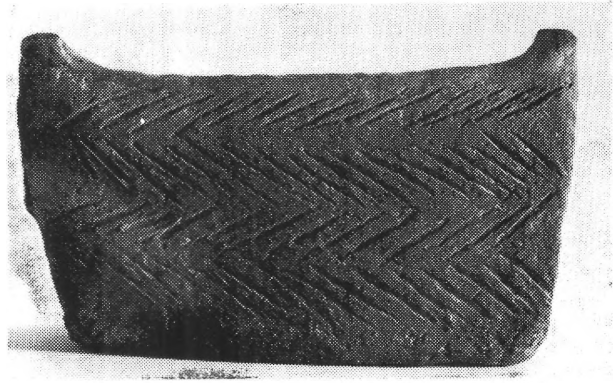
Somogy megye régészeti kutatási tervének középpontjában a somogyvári XI. századi bencés monostor és ispáni székhely feltárása áll. A somogyvári nagyszabású ásatáson kívül azonban számos helyszínelést és jónéhány kisebb leletmentést végeztünk. Kutatási programunk megvalósításának igen komoly nehézsége a nyomasztó szakemberhiány. 1973/74-ben két régész dolgozott a megyében, 1975-ben pedig ez a létszám egy főre apadt le. Ennek ellenére igyekeztünk a legfontosabb leletmentéseket elvégezni.

Somogy megye őskori kultúráinak régészeti vizsgálata csaknem kizárólagosan a nagyberki–szalacscai halomsírok ásatására szorítkozik, amelyet Kemenczi Tibor (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest) vezet. A múzeumba kerülő leletek közül kiemelkedik néhány újabbkori idolo (67. kép).

67. Újkőkori idolo Zamárdiból. – Neolitische Idolo von Zamárdi.

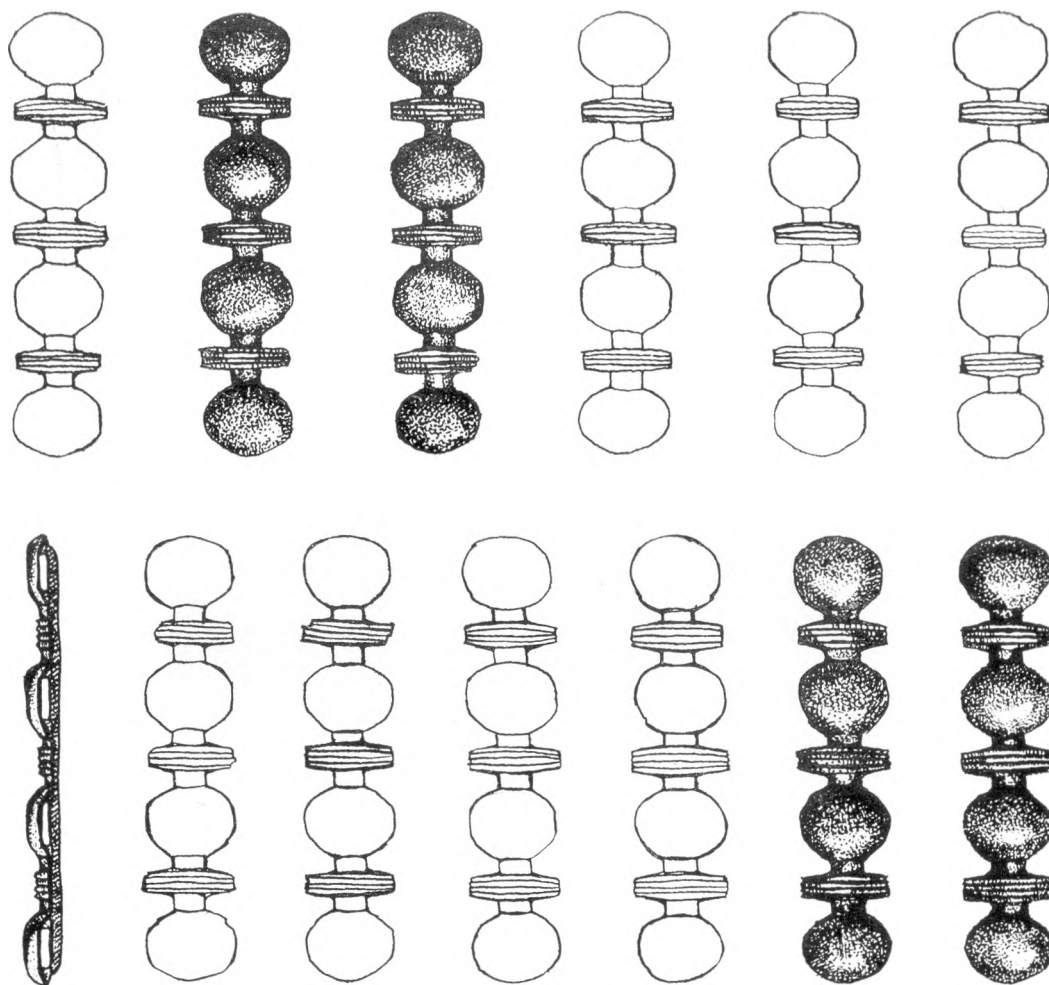
Zamárdiból, egy rézkori kocsi alakú agyagedény (68. kép) Balatonlelléről, amelyet Kalicz Nándor (MTA Régészeti Intézet, Budapest) adott át a kaposvári Megyei Múzeumnak. E fontos lelőhelyen 1976-ban Eccsedy István hitelesítő ásatást végez. Bronzkori és kelta kutatás meggyenkben csak anyaggyűjtési szinten folyt, kiemelkedő leletek talán csak a zamárdi kelta asztragalosz öv veretei számítanak (69. kép).

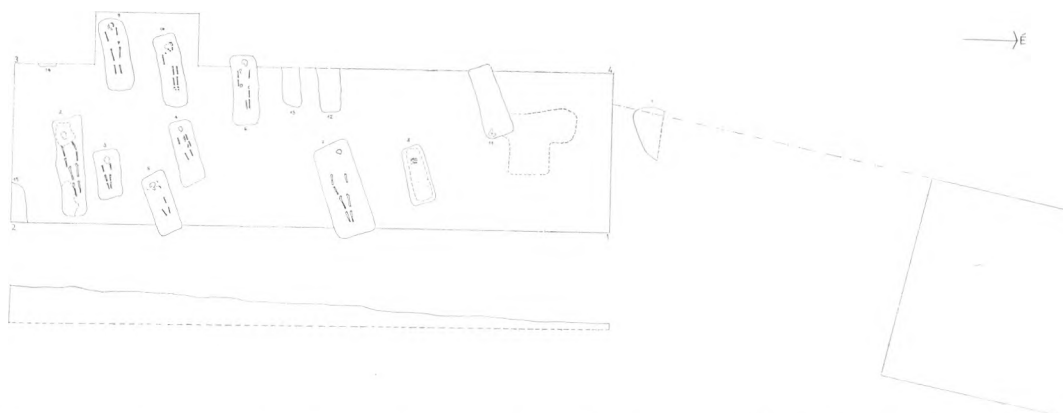
68. Kocsialakú rézkori edény Balatonlelléről.

A római kori kutatások közül a ságvári (Tricciana) és az alsóheténypusztai (Iovia) belső erődök feltárása emelkedik ki, az előbbit Tóth Endre, az utóbbit Soproni Sándor végezte (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest). Kötcsén egy jelentősebb római telep maradványait helyszínelítettük (XXIV. t.), Balatonszemes–Rádpusztán pedig egy csaknem teljesen szétdőlt római temető és település helyén végeztünk leletmentő ásatást.

A legszámottevőbb leletmentéseket avar és honfoglaló magyar temetők területén végeztük. Kaposvár–Fészerlak pusztán Szimonova Eugénia folytatta korábban megkezdett avar kutatásait (MAI 5 (1970) 100–105 és CA 2 (1975) 131–132), Bakay Kornél Somogyvámos–Cigánydombon mentett meg 11 avar sírt. A somogyvámosi avar temető (70. kép) 1. sírjára homokhordás közben bukkantak rá 1973-ban (XXV. t., a 2–11. sír leletei a következők voltak (71. kép): 2. sír = vas karika (XXVI. t. 1), vas csat (XXVI. t. 2), bronz hajkarika (XXVI. t. 3), 3. sír = szemes pasztagyöngy (XXVI. t. 4), 5. sír = bronz fülbevaló karikája (XXVI. t. 5), bronz fülbevaló gyöngyszemmel (XXVI. t. 6), 6. sír = vas karika (XXVI. t. 7), 7. sír = gyöngyosor (74. kép és XXVI. t. 9–21), vas csatok (XXVI. t. 24–25), tarsoly (72. kép és XXVI. t. 22, 23, 27), vas kés (XXVI. t. 28). (A fel nem sorolt sírok melléklet nélküliek voltak.) A somogyvámosi temetőhöz hasonlóan az Öreglak–Park utcai avar temető is különösen fontos számunkra azért, mert mindkettő a somogyvári magyar nemzetségek – később ispánsági – székhely közvetlen közelében fekszik. Somogyvár–Kupavár-hegy területén is előkerült egyébként avar leletanyag (XVIII. t. 1). Az öreglaki temetőrészt Magyar Kálmán tárta fel (75. kép). A megmentett 10 sír – melynek anyagát az ásató X. századnak tartotta (vö. AÉ 107 (1974) 200) – mellékletei a következők voltak (73. kép): 1. sír = ezüst S-végű hajkarikák (XXXVII. t. 1–2) – ennek alapján magam is hajlok a IX–X. századi keltezés felé – és állatcsont, 2. sír = bronz fülbevaló (XXVIII. t. 9), 3. sír = bronz töredék (XXVIII. t. 3), 4. sír = ezüst hajkarika (XXIII. t. 5), gyöngyszemek (XXVIII. t. 6–8), 5. sír = ezüst hajkarika maradványai, bronz övveretek és szíjvégek (XXVIII. t. 11–16), egy római kisbronz (XXVIII. t. 18), vas csatok (XXVIII. t. 19, 21), vas kés (XXVIII. t. 23), 7. sír = vas csat (XXVIII. t. 20) vas kés (XXVIII. t. 17), 10. sír =

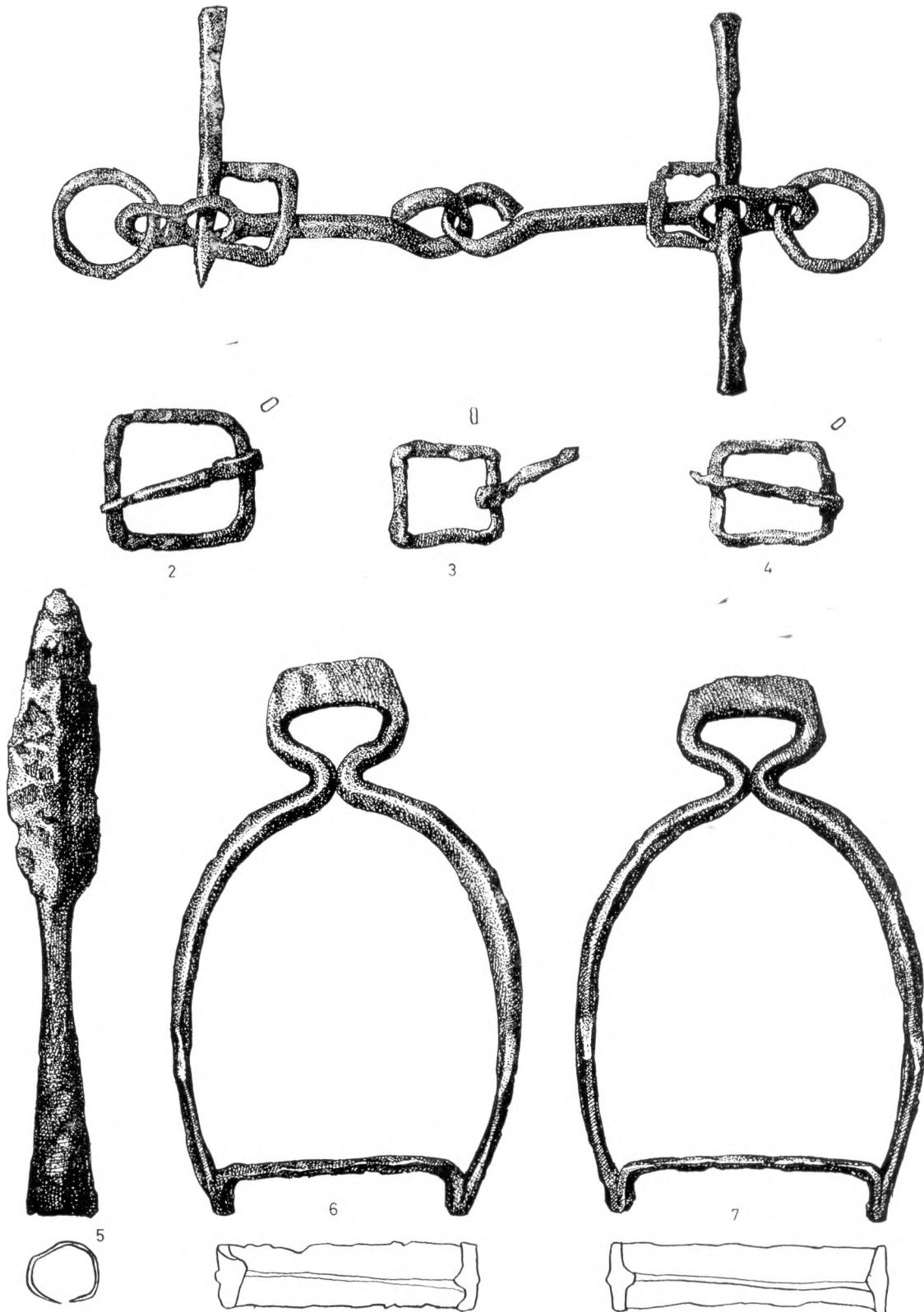
69. Zamárdi, kelta övdíszek. — Zamárdi, Keltische Gürtelverzierungen. 1:1

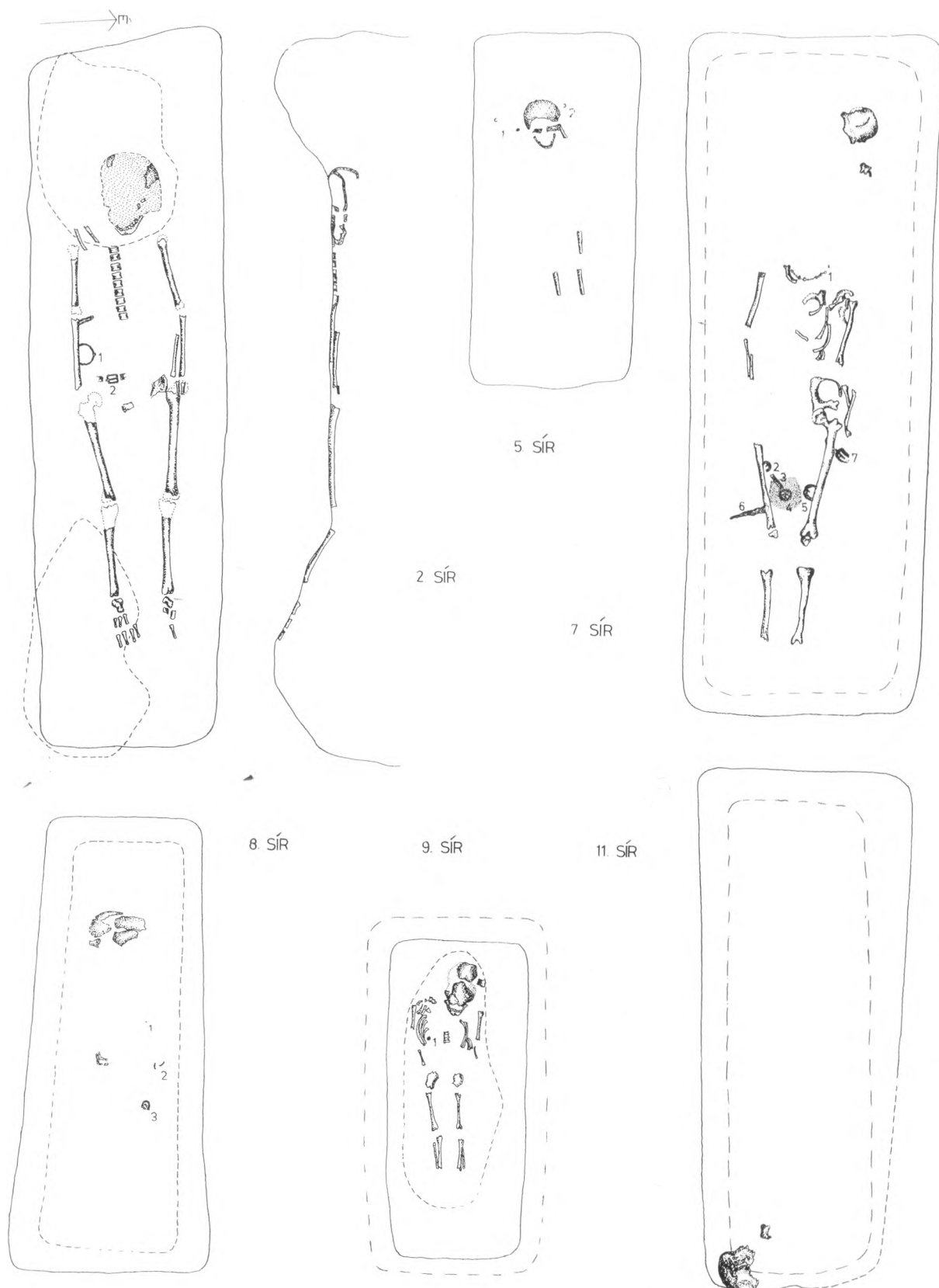
70. A somogyvamos–cigánydombi avar temető térképe. — Plan des awarischen Gräbelfeldes von Somogyvamos-Zigeunerhügel.

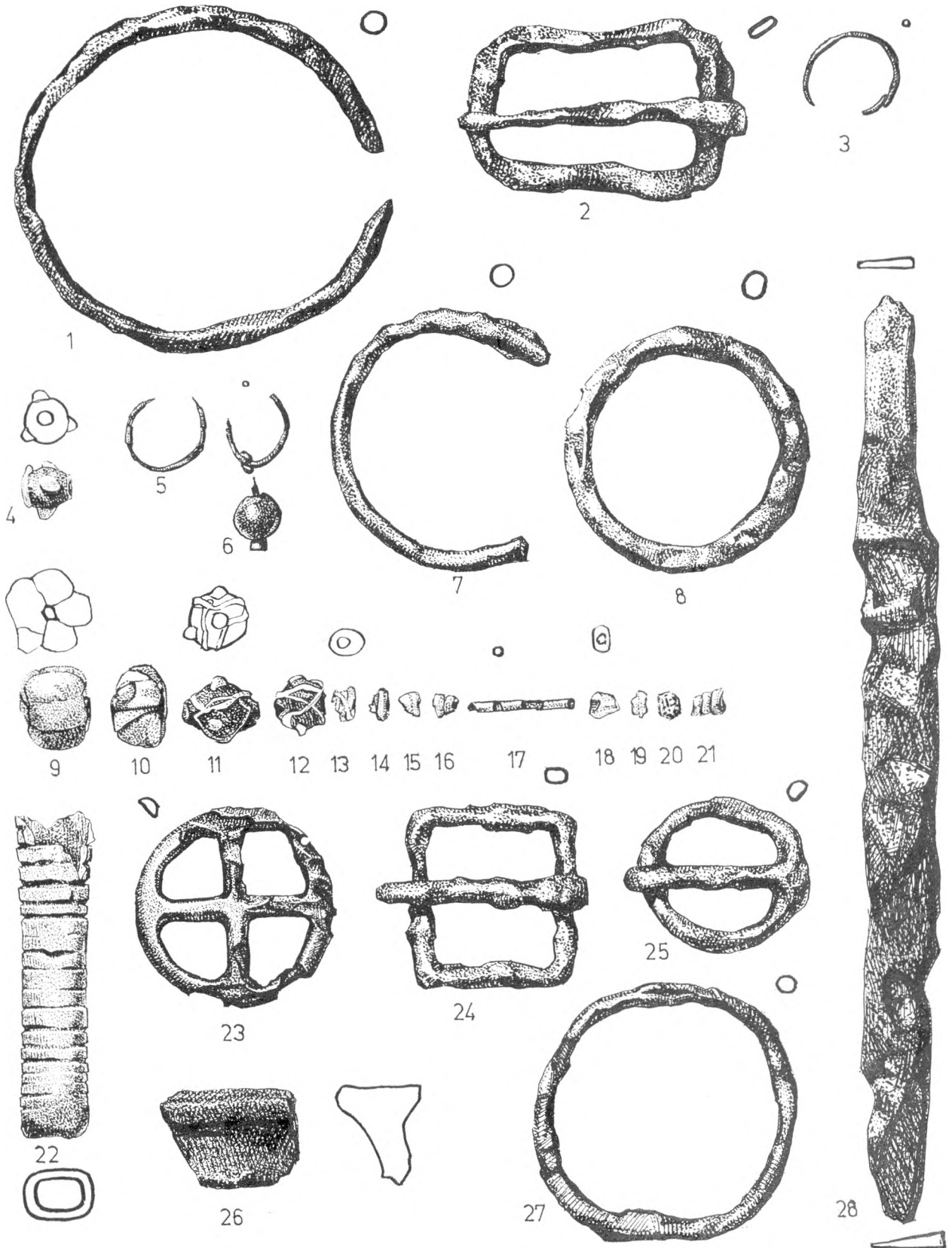
XXIV. Kötçse, római terra sigillata edények töredékei. — Kötçse. Fragmente römischer Gefäße „terra sigillata“.

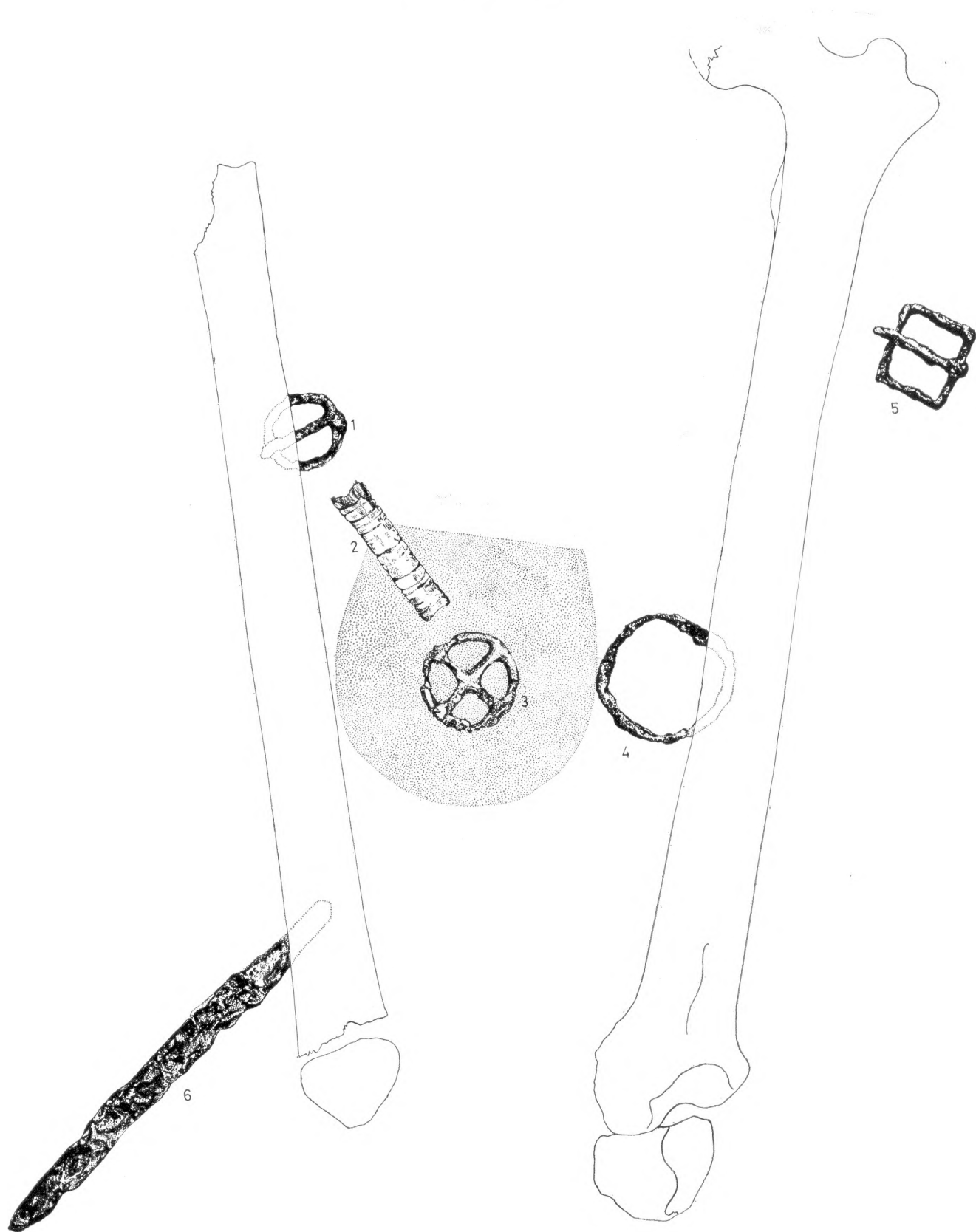
XXV. A somogyvámos–cigánydombi avar temető 1. sírja. – Somogyvámos–Zigeunerhügel. Grab 1 des awarischen Gräberfeldes.

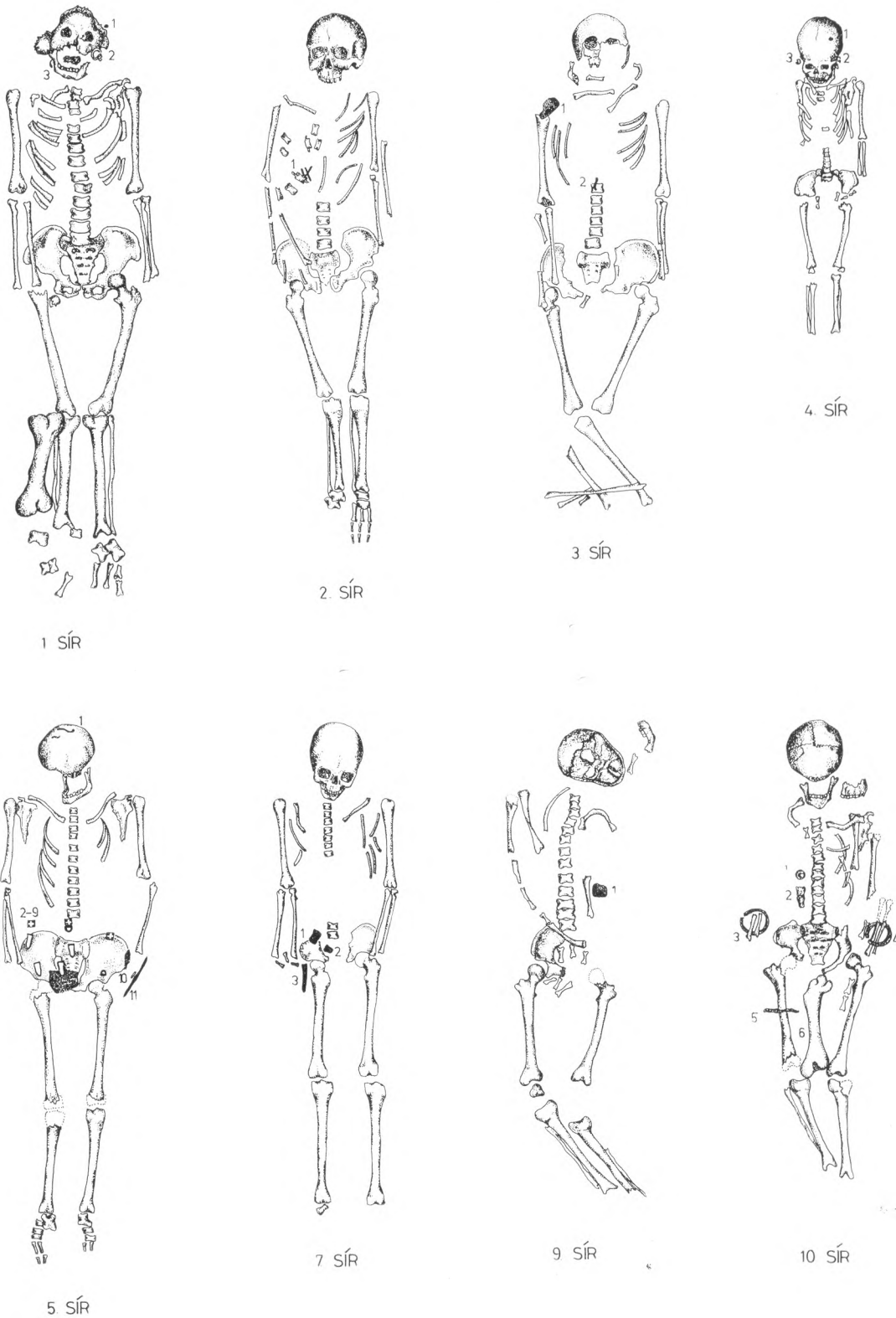
71. A somogyvámosi avar temető feltárt sírjai. — Freigelegte Gräber des awarischen Gräberfeldes von Somogyvámos.

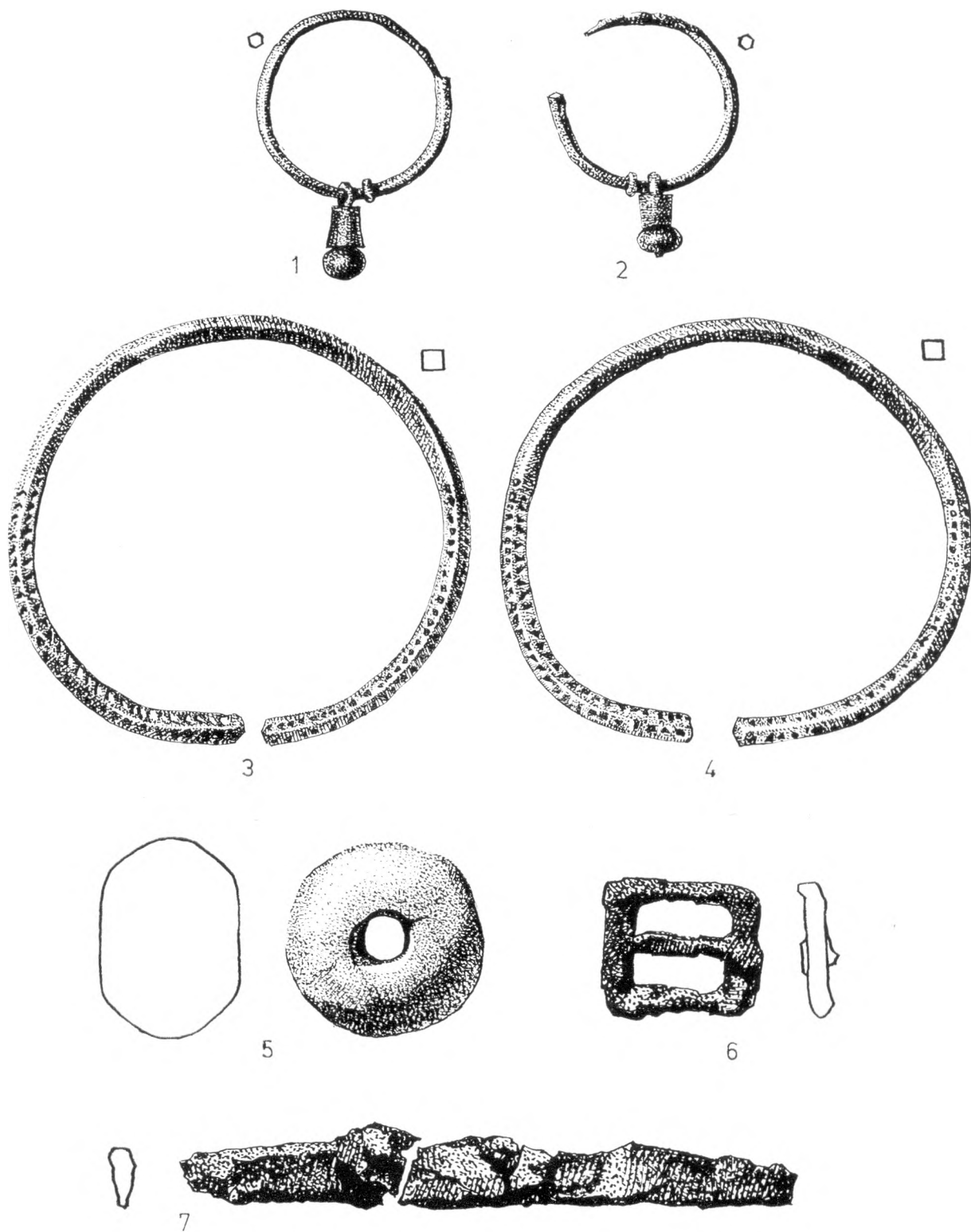
XXVI. A somogyvámos–cigánydombi avar temető 2–13. sírjának mellékletei. — Somogyvámos–Zigeunerhügel. Beigaben der Gräber 2–13 des awarischen Gräberfeldes.

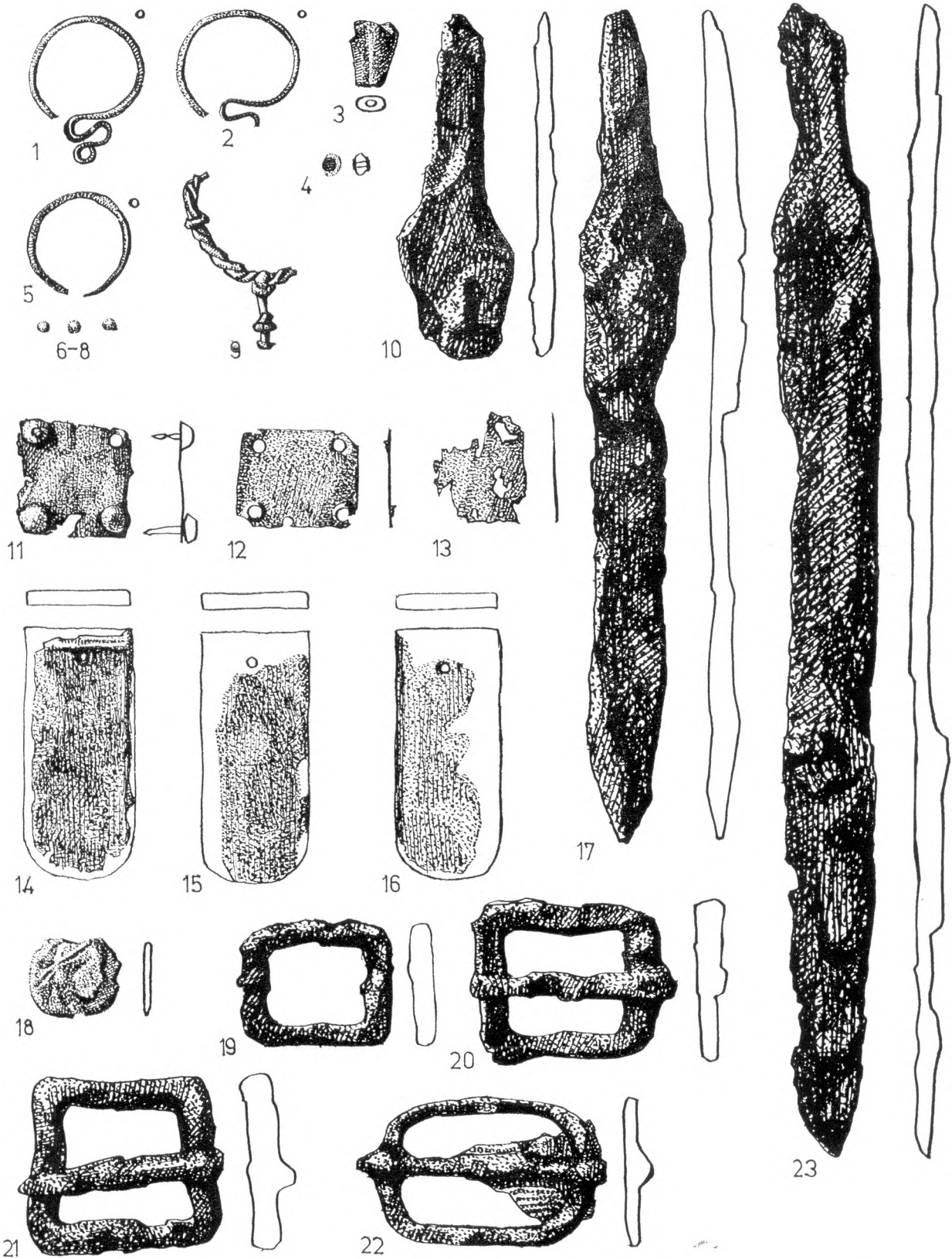
72. A somogyvámosi avar temető 7. sírjának tarsolya (in situ). – Tasche (in situ) aus dem Grab 7 des awarischen Gräberfeldes von Somogyvámos.

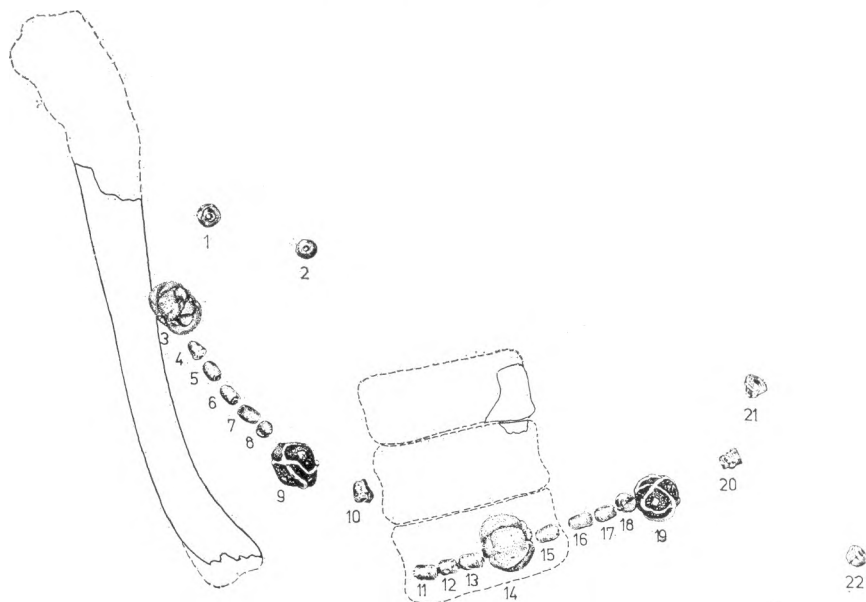
73. Az öreglaki későavár temető feltárt sírjai. – Die freigelegten Gräber im Gräberfeld aus den 9–10. Jahrhunderten in Óreglak.
1:20

XXVII. Az öreglaki későávar temető leletei. – Funde aus dem Gräberfeld von Öreglak aus den 9–10 Jh.

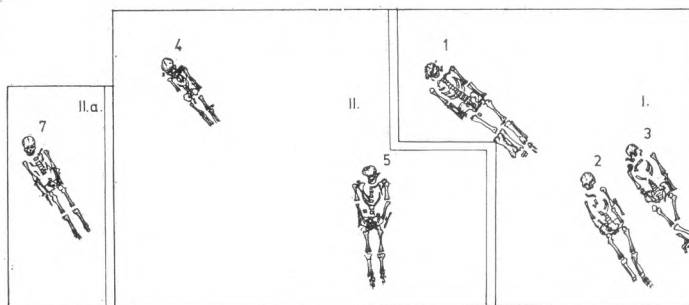
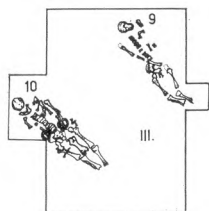
XXVIII. Az öreglaki későavarkori temető leletei. — Funde aus dem Gräberfeld von Óreglak aus den 9-10 Jh.

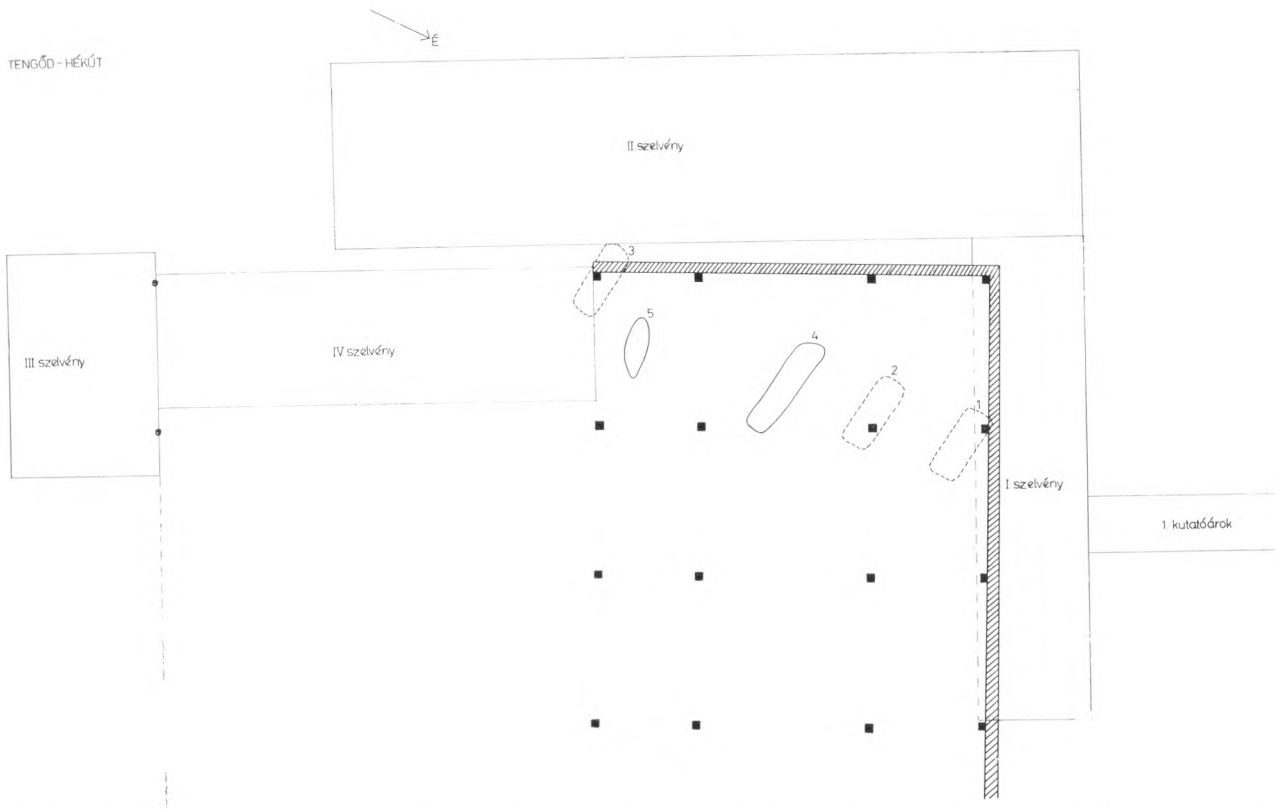
74. A somogyvámosi avar temető 5. sírjának gyöngysora. – Perlkette aus dem Grab 5 des awarischen Gräberfeldes von Somogyvámos.

ÖREGLAK–Park utca

1973–74 M: 1:50

75. Az öreglaki későavar temető térképe. – Plan des spätawarenzeitlichen Gräberfeldes von Öreglak.

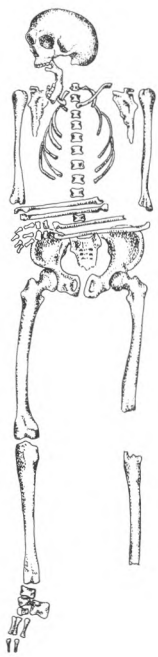

76. A tengőd–hékúpusztai honfoglaló magyar temető ásatási helyszínrajza. – Planzeichnung der Ausgrabungen im landnahmezeitlichen ungarischen Gräberfeld von Tengőd–Hékúpuszta.

1–10

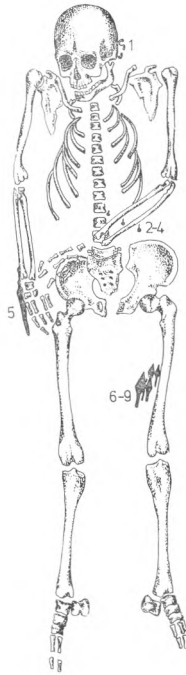
77. A törökkoppányi X–XI. századi temető leletei. – Funde aus dem Gräberfeld Törökkoppány aus den 10–11. Jh.

1 SÍR

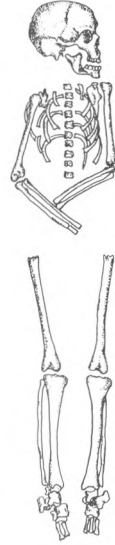
3. SÍR

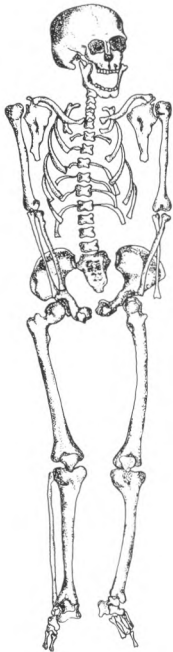
4. SÍR

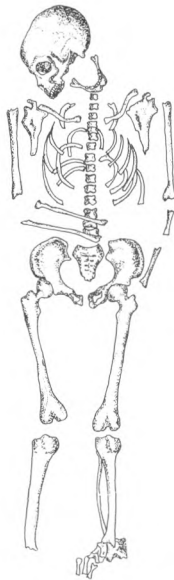
6 SÍR

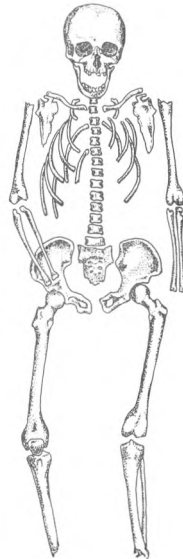
7 SÍR

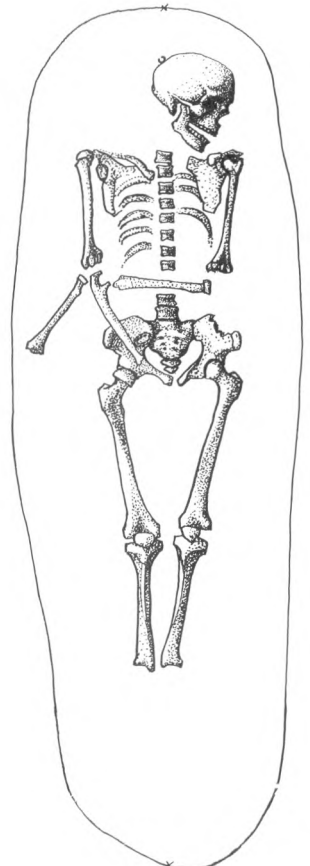
8 SÍR

9. SÍR

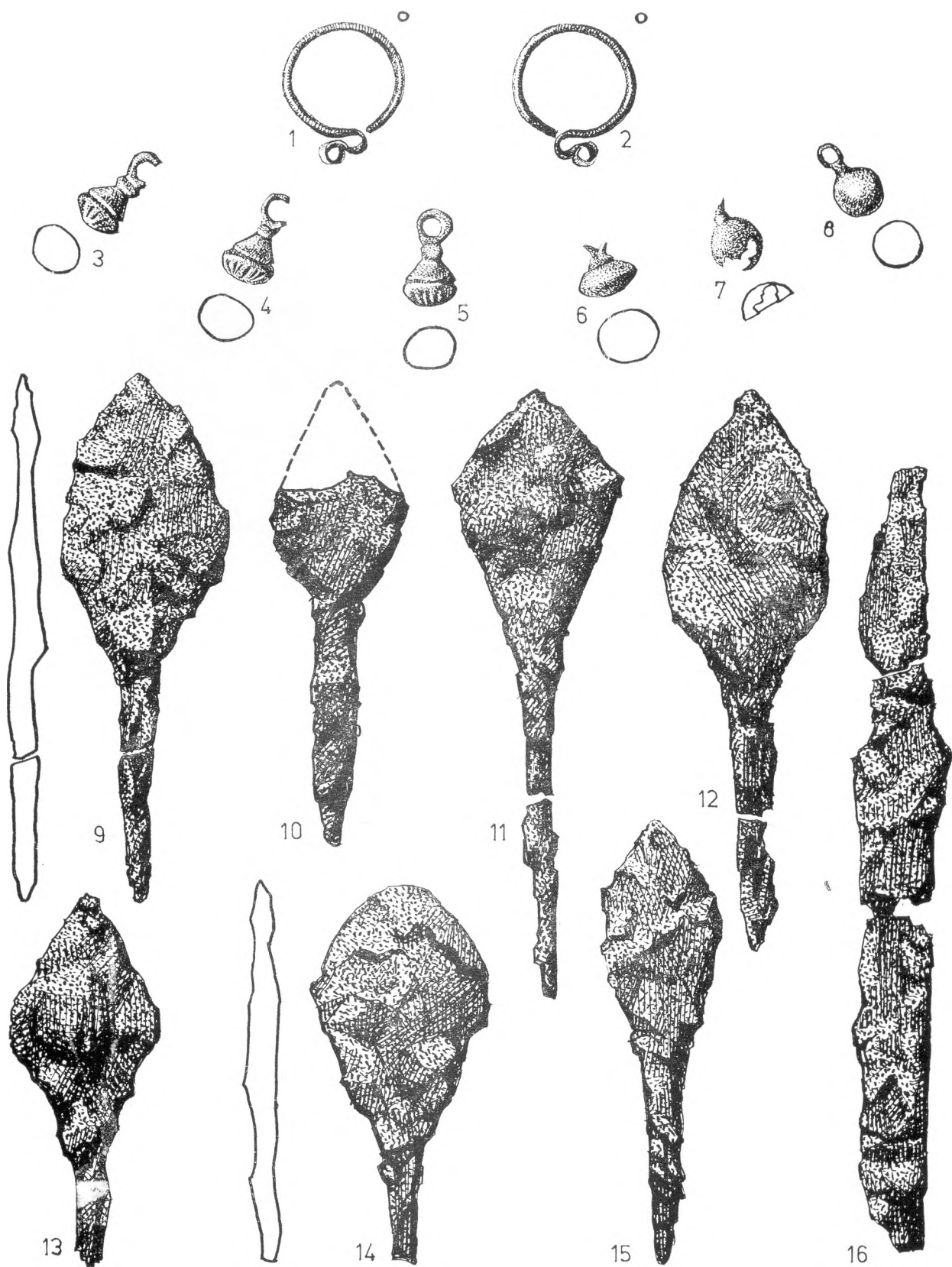

10. SÍR

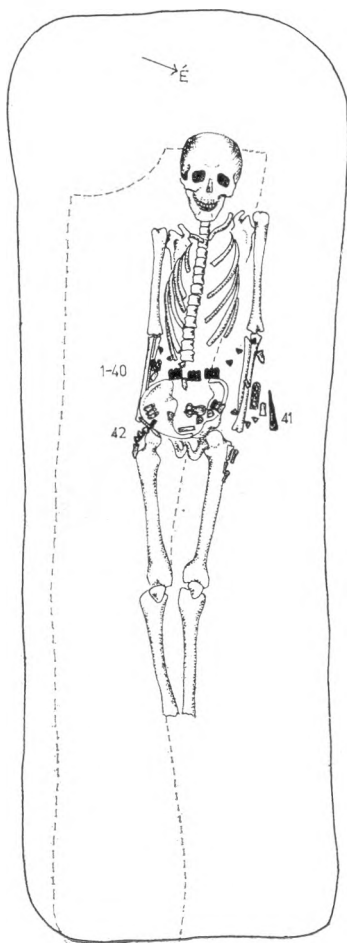

BALATONLELLE 1. SÍR

78. A törökkoppányi X–XI. századi temető feltárt sírjai (1–10. sír) és a balatonlellel sír. — Die freigelegten Gräber 1–10 im Gräberfeld aus den 10–11. Jahrhunderten in Törökkoppány sowie das Grab von Balatonlelle. 1:20

XXIX. A törökkoppányi X–XI. századi temető leletei. – Funde aus dem Gräberfeld von Törökkoppány aus den 10–11. Jh.

79. Kaposvár–Toponár. (33. lelőhely) 41. sír. – Kaposvár–Toponár. (Fundort 33) Grab 41.

80. Kaposvár–Szentjakab. Oszlopfő töredéke, XI–XII. század. – Kaposvár–Szentjakab. Kapitellfragment aus den 11–12. Jahrhundert.en.

1:2

gyöngycsüngős fülbevalók (XXVII. t. 1–), bronz karkötők (XXVII. t. 3–4), vas csat (XXVII. t. 6), vas kés (XXVII. t. 7) és egy anyag orsógomb (XXVII. t. 5).

Fontos leletek kerültek napvilágra a Kaposvár–Toponári vasúti őrház közelében fekvő – korábban már Simonova Eugénia által kutatott – avar temetőben is. A Bárdos Edith egyetemi hallgató által feltárt 80 sír gazdag lovas sírokat és számos övgarnitúras temetkezést tartalmazott. (Az ásató – sajnos – sem az előzetes jelentést, sem a kötelező adattári dokumentációt nem adta le, így részletesebben nem ismertethető a temetőrész.) (79. kép)

Magyar honfoglaláskori temető 10 sírját mentette meg Bakay Kornél Törökkoppány–Temetődombon, ahol 1973-ban tíz ezüst csüngős díszet találtak (77. kép). Mindössze egy sír tartalmazott mellékleteket: 4. sír = 2 db ezüst S-végű hajkarika (XXIX. t. 1–2), 6 db füles bronz gomb (XXIX. t. 3–8), 7 db (!) vas nyilcsúcs (XXIX. t. 9–15) és vas kés (XXIX. t. 16). engőd–Hékútpusztán is végeztünk hitelesítő ásatást ott, ahol Dienes István 1961-ben öt sírt mentett meg. Az egykori marhaistálló helyén és közelé-

ben húzott szelvényeink azonban üresek voltak. (76. kép) Az egykori istállót borító vastag beton padozatot kelet felé nem tudtuk feltörni, így – egyetlen lehetőségként – elképzelhető, hogy kelet felé további sírsorok rejtőzködnek.

Az 1972-ben feltárt Zamárdi–Réti földek dülői avar temető (SMK 1 (1973) 5–82) közelében, a Csapási dülőben mélyszántás közben temetőt bolygattak meg, melynek egy sírját feltártuk. A sírban melléklet ugyan nem volt, a sír tájolása és a közelben előkerült félholdalakú csüngő alapján azonban honfoglaláskori temetőre gondolhatunk.

A középkori kutatások közül az ötvöskőnyi Báthori várkastély területén végzett ásatások eredményeiről Magyar Kálmán beszámolt (SMK 18 (1974)), a zselicszentjakabi bencés apátság törmelékanyagából pedig egy szép XI–XII. századi vörshomokkőből faragott emberfejes díszítményt juttattak a kaposvári múzeumba (80. kép).

1974/75-ben a régészeti topográfia munkálatai intenzíven nem folytak Somogy megyében, az adattári és az irodalmi adatgyűjtést azonban tovább folytattuk.

Bakay Kornél